

A budai Alkotás-ház romjai alatt megtalálták Martinovics-börtönét

A Vérmező környéke a legutóbbi pár év alatt gyökeres változáson ment át. Tüneteknek a régi, földszintes és egyemeletes házacskák, hogy hatalmas, modern, levegős, közlekedésileg könnyen hozzáférhető bérpalotáknak adják át helyüket. A Déli Pályaudvarral szomszédos Endresz György téren egy év óta két új palota emeli a környék architektúrái szépségét, most pedig az Endresz György tér és a Kékgolyó ucca sarkán, a régebbi Krisztina körút 99. szám alatt bontják a százhatvanegy éves, híres Alkotás-házat, hogy széles nagy telkén a jelenlegi tulajdonosa, Román Ernő műépítész három Endresz György téri és egy Kékgolyó uccai palotával gazdagítsa Buda modern városképét.

Cseng a csákány a régi Alkotás-házon, melyről annakidején az Alkotás uccát is elnevezték. A németül beszélő, hajdanvaló budaiak *Schöpfung-Hausnak* hívták ezt a Biedermeier-stílusú épületet, mert emelete fölött, háromszögletű *tympanonban*, a teremtés művét ábrázolta egy dombormű. A *Schöpfung* szót fordították le helytelenül alkotásra „teremtés” helyett.

Az Alkotás-ház

Az érdekes domborművet évek hosszú során annyira belepte a por, hogy alulról nézve senki sem tudta megállapítani, miből van. A jelenlegi háztulajdonos felajánlotta díjtalanul a Fővárosnak. A Városi Múzeum vette most gondjaiba, megtisztította, hiányosságait pótolta s a Múzeum előcsarnokában felállította. Ha gipszből való is, nem rossz művészi munka. Alkotója, valószínűleg *Michelangelo* ismert képezésének nyomán, kitárt karokkal a teremtés pillanatában ábrázolja a felhőkön trónoló Istent. Mellette jobbról a nap, balról, lábainál a hold, vállalai fölött pedig ivszalagban az állatkör látható. A Teremtő alakjában nagy művészi készség, lendület és erő van.

Öreg budaiak, akik még emlékeznek nagyapáik hagyományaira, azt állítják, hogy 1814-ben az Alkotás-házban találkozott az osztrák császár, a porosz király és az orosz cár. Ezt a feltevést semmiféle hiteles történelmi adat nem támogatja, de annál lehetségesebb, hogy az Alkotás-ház előtt történt *Martinovics* kivégzése, amire Kazinczy „Fogságom naplója” c. művének egy adatából lehet következtetni.

tékban két ház, egyik a vizivárosi Fehér Kereszt-fogadó, a másik a Patkoló kovácsról nevezett épület, azonkívül több telek és igen szépösszegű készpénz. Az öröklött vagyont *Falk Ferenc József* ügyesen gyarapította. Mindjárt az örökség átvétele után bérbevette a pest-budai hajóhidat, majd megvette a Fehér Kereszttel szomszédos házat és a két épület helyén új fogadót építtetett, amelyben díszes, nagy táncterem is volt. Bérlete a vásosi serfőzöt is, amiből szintén búsás jövedelmet látott. Jövedelmeit okos előrelátással főleg ingatlanba fektette, amivel el is érte azt, hogy a napoleoni idők pénzügyi válságait szerencsésen megúszta. Amikor 1814-ben meghalt, hagyatékában a felvett leltár szerint 6 ház, 29 negyed szőlő és 20 hold egyéb ingatlan volt. Mivel utódai nem maradtak, rokonait pedig nem szívelte, egész nagy vagyonát mások közt osztotta szét. Rendelkezése szerint mindent pénzzé kellett tenni s az így szétosztásra kerülő, több mint 400.000 forint készpénzről 100.000 forintot a királyra hagyott subsidium címén, a nádorról 50.000 forinttal emlékezett meg, ugyanannyit kaptak a napoleoni idők rokkantjai, néhány ezer forintot ajándékozott barátainak, kegyes célokra is testált valamit, a János-kórház építésére pedig 100 forintot hagyományozott. Buda városa keveselte ezt a 100 forintot s per útján igyekezett a végrendeletet érvényteleníteni. A per megegyezéssel végződött, Buda városa 18.000 forintot kapott, melyet attól kezdve mint *Falk*-alapítványt kezeltek.

Tizenegy csontváz

Falk ingatlanainak eladása során az Alkotás-házat *Wurmhörger* Ádám, volt városi hadnagy, vette meg. A földszintes házra ő huzatott emeletet, amire közvetlen okmányszerű adat is van. *Wurmhörger* ugyanis sóárúsításra kért engedélyt a budai tanácstól s a tanács az engedély megadását azért is javasolta a kamarának, mert *Wurmhörger* a volt *Falk*-házra nagy költséggel emeletet akar építtetni. Ezzel az 1816-ban történt emeletépítéssel függ össze az „alkotást” ábrázoló dombormű származása is. *Wurmhörger* egyébként igen vállalkozó szellemű ember volt. Pénz nélkül, egyre-másra vásárolta a drága ingatlanokat s adósságait a megvett ingatlanokra tábláztatta be. Ezt a fortélyos műveletet azonban nem folytathatta sokáig, mert hitelezői összefogtak, meghúzták nyaka körül a hurkot s mivel *Wurmhörger* fizetni nem tudott, mindenét elárverezték. Ő még 40.000 forintért vette meg az Alkotás-házat, az új vevő, *Heinrich János* kapitány, bár közben a házat emeletessé építtették át, csak 7000 forintot fizetett érte, igaz, hogy kert nélkül. *Heinrich János*, aki valószínűleg *Wurmhörger* hitelezőinek egyik volt, a teleklevelet, mai nyelven szólva telekkönyvi bejegyzést, különböző perek miatt csak 1838-ban kapta meg.

Azóta az Alkotás-ház egész sereg tulajdonos kezén ment keresztül. Egyideig kolostor, majd börtön is volt. A környékbeli öregek gyermekkorukban úgy hallották, hogy a ház pincéjében volt fogva annak idején *Martinovics Ignác*. Fel is tártak most bontás közben egy elfalazott pincét, amelynek oldalfalaiban még látni lehet a bilincstartó karikákat. Állítólag épp ez a pince volt *Martinovics* utolsó lakóhelye. Annyi valószínű, hogy a ház ódon falai közt, kanyargó, boltíves lépcsőin komor események játszódtak le, mert régebben, a ház kertjében, tizenegy csontvázat találtak. Az egyik csontváz egész fiatal emberé lehetett, mert még mind a harminckét foga megvolt. Művészeti szempontból érdekes a ház kertjében lebontott, *Biedermeier*-stílusú, lépcsőzetes feljáró és alatta a szép, oroszlánfejes kút. Mindez most a múlté lesz s a régi Buda egyik érdekes háza eltűnik.